

Ortaokul Öğrencilerinin Hoşgörü Eğilimlerinin İncelenmesi: Bakü Türk Okulları Örneği^a

 KÖNÜL ABASLI^b SUGRA CAFEROVA^c

Geliş Tarihi: 17.03.2020 | Kabul Tarihi: 31.07.2020

Öz: Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 2019-2020 eğitim öğretim yılında Bakü’de faaliyet gösteren Türk okullarında okuyan öğrencilerin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmanın evrenini başkent Bakü’de faaliyet gösteren TDAV Bakü Atatürk Lisesi ve TDV Bakü Türk Lisesi’nde ortaokul düzeyinde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise basit tesadüfi örnekleme ile seçilen 520 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır. Nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama deseninin kullanıldığı çalışmada veriler Çalışkan ve Sağlam’ın (2012) geliştirdiği “Hoşgörü Eğilim Ölçeği” aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular şöyledir: Öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin görece yüksektir. Öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeyi sınıf ve ebeveynlerinin eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak farklılaşmaktadır. 6. sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeyleri 7 ve 8. sınıf öğrencileriyle kıyaslamada daha yüksektir.

Anahtar Kelimeler: Hoşgörü eğilimi, öğrenci, ortaokul, Bakü Türk Okulları.

^a Bu çalışma, 16-19 Aralık 2019 tarihlerinde Bakü’de düzenlenen 5. *International Euroasia Conference on Scientific Researches and Recent Trends* adlı sempozyumda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

^b Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, İşletme Okulu
konulabasli@gmail.com

^c TDAV Bakü Atatürk Lisesi

Examination of Tendencies to Tolerance of Secondary School Students: The Case of Baku Turkish Schools

Abstract: In this study, it was aimed to examine the tolerance tendency perception levels of secondary school students. Within the scope of this aim, the opinions of students studying in Turkish schools operating in Baku in the 2019-2020 academic year were consulted. The population of the study consist of secondary school students who study at the Turkish World Research Foundation Baku Atatürk Lyceum and Turkish Religious Foundation Baku Turkish Lyceum. The sample of the study consists of 520 students who are selected through a simple random sampling method. In this study, a descriptive survey model, one of the quantitative research methods, was used. The data were collected by the Tendency to Tolerance Scale developed by Çalışkan and Sağlam (2012). The findings of the study are as follows: Students' tolerance tendency perception levels are high. The tolerance tendency perception levels of students don't differ depending on gender. The tolerance tendency perception level of students varies statistically according to the class of the students and the education level of their parents. The tolerance tendency perception levels of 6th-grade students are found to be higher in comparison with 7th and 8th-grade students.

Keywords: Tendency to tolerance, student, secondary school, Baku Turkish Schools.

Giriş

Bireylerin davranışlarının birbirinden farklı olduğu bilinen bir gerçektir. Bu farklılıklara rağmen içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda küreselleşmenin hızının giderek arttığı ve sınırların ortadan kalktığı bir dünyada insanların birlikte yaşamaları ve toplum içerisinde huzurlu bir hayat sürebilmeleri için bir sıra değerlere sahip olmaları gerekmektedir. Bu değerlere örnek olarak saygı, hoşgörü, barış vs. gösterilebilir.

Sosyal varlık olarak insanlar birbirinden farklıdır. Dolayısıyla insanların davranışları ve duygu ve inançları da birbirinden farklı olabilmektedir. İnsanların birbirinden farklı olması çok doğaldır ve bu farklılıklar yaşamı anlamlı ve zengin kılmaktadır. İnsanlar arasındaki farklılıkları dezavantaj olarak değil, zenginlik olarak görmek gerekmektedir. Bu anlamda hoşgörü önemli bir rol oynamaktadır. Soyut bir kavram olan hoşgörünün gerçekleşmesi için gerekli olan önkoşullar vardır. Bunlar; farklı düşünce ve duyguları doğal karşılamak, farklı olan duyguları ve düşünceleri özgür bir şekilde ifade etme olanağının sağlanması, zor veya baskı olmadan farklılıkları kabul etmek olarak sıralanabilir (Kavcar, 1995, akt. Kepenekçi, 2004).

Hoşgörü kavramını tek bir tanımla ifade etmek mümkün değildir. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğünde hoşgörü “her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha” olarak açıklanmıştır (TDK, 2020). Cambridge sözlüğünde ise hoşgörü kavram “kendinizden farklı davranış ve inançları kabul etmeye isteklilik” olarak tanımlanmaktadır (Cambridge, 2020). Büyükkaragöz ve Kesici'ye (1996) göre hoşgörü fonksiyonel bir iletişim süreci olarak bize yakın ya da uzak bulduğumuz insanların tüm duygularını, aynı zamanda hem düşüncelerini hem de davranışlarını anlayabilmemiz ve kabullenmemiz için o insanlara karşı anlayış gösterilmesi, saygı ve sevgi duyulmasıdır. Bir başka tanımda ise hoşgörü bireylerin farklılıklarıyla bir arada yaşayabilmesi için sahip olunması büyük önem arz eden temel değerlerden biri olarak nitelendirilmektedir (Kaymakcan, 2007). Görüldüğü üzere hoşgörü kav-

ramıyla ilgili tek bir tanımın olduğunu söylemek güç görünmektedir. Fakat hoşgörü kavramına ilişkin tanımlarda bakıldığında hoşgörünün insanda olumlu düşünce ve duygular yaratan bir kavram olduğu söylenebilir.

Kişiyeye saygıyı temel alan hoşgörü kavramı duygusal bir tavır olarak bireyin olaylara kayıtsız kalmaması, farklılıkların bilincine varması, farklı düşünce ve kimlikleri anlayışla karşılabilmesi olarak ifade edilebilir. Farklılıkların hoşgörüyle karşılandığı bir toplumda yaşayabilmek için hoşgörü duygusunun küçük yaşlardan başlayarak çocuklara kazandırılması büyük önem arz etmektedir. Hoşgörü değerinin kazandırılmasında hem ailenin hem de okulun önemli rol oynadığını söylemek mümkündür. Genel olarak, hoşgörünün bireylere kazandırılmasında eğitimin önemli işleve sahip olduğu ifade edilmektedir (Kaymakcan, 2007). Bireylerin ailede kazandığı hoşgörü değeri okulda öğretmenler tarafından geliştirilebilir. Okullar öğrencilere hoşgörü duygusunun aşılandığı yerler olarak bilinmektedir. Okul farklı sosyo-ekonomik düzey ve çevreden gelen öğrencilerin bulunduğu bir örgüttür. Dolayısıyla bir sıra farklı sosyoekonomik özelliklere sahip ailelerde yetişen çocuklar okulda aynı ortamında eğitim görmektedirler. Hoşgörü eğilimi yüksek olan bir çocuğun çevresindekilerle olumlu ilişkiler yaratacağı ve insancıl davranışlar sergileyeceği tahmin edilmektedir.

Okullarda hoşgörülü öğrencilerin yetiştirilmesinde en önemli rolün kuşkusuz öğretmenlerde olması bilinen bir gerçektir. Öğretmenlerin hoşgörü duygusunu öğrencilere benimsetmeleri ve bunu bir davranış haline getirmeleri beklenmektedir. Okul örgütlerinde gerek yöneticilerin ve öğretmenlerin gerekse de öğrencilerin birbirilerine karşı hoşgörülü olmaları okul ikliminin iyileşmesine büyük katkı sağlayabilir. Olumlu okul ikliminin varlığı ise verimliliğin ve etkililiğin yükselmesine destek verebilir. Alanyazın incelemelerinde ortaokul öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin incelendiği çeşitli çalışmalara rastlanmıştır (Çalışkan ve Sağlam, 2012; İnel ve Gö-

kalp, 2018; Kalın, 2013; Öztaşkın ve İçen, 2015; Çalışkan, Yıldırım ve Kılınç, 2019). Fakat Azerbaycan'da faaliyet gösteren Türk okullarında eğitim gören öğrencilerin kavrama ilişkin algı düzeyinin incelendiği herhangi bir çalışma bulgusuna rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın mevcut boşluğu kısmen de olsa dolduracağı ve bundan sonra konuya ilişkin araştırma yapacak araştırmacılara ışık tutacağı umulmaktadır.

Bu çalışmada Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de faaliyet gösteren Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı (TDAV) Bakü Atatürk Lisesi ve Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) Bakü Türk Lisesi'nde eğitim gören ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. TDAV Bakü Atatürk Lisesi 1992 yılından bu yana başkent Bakü'de faaliyet göstermektedir. Lise Türk Dünyası'nın "Dilde, Fikirde, İşte Birliği" yolunda eğitim, bilimle beraber kültür faaliyetleri yürüten Prof. Dr. Turan Yazgan'ın ve Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararıyla açılmıştır. Lisede eğitim Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığının müfredat programı ve Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığının müfredat programı birleştirilerek yürütülmektedir. Azerbaycan eğitim sisteminin yapısı 4+5+2 şeklinde olup 9 yıllık eğitim zorunludur. Lisede eğitim gören öğrenciler eğitimin ilk dört yılında, yani ilkokulda Türkiye'den görevlendirilmiş sınıf öğretmenler vasıtasıyla Türkiye Türkçesinde eğitim görmektedirler. Ortaokul ve lise kademelerinde ise Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesiyle öğrenim hayatlarına devam ederler. TDV Bakü Türk Lisesi ise 13 Temmuz 1994 yılında Bakü Devlet Üniversitesi ve TDV tarafından imzalanan protokole göre Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığının 502 sayılı emriyle faaliyete başlamıştır. Liseye öğrenci kabulü altıncı sınıftan başlamaktadır ve dersler Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığının genel eğitim kurumlarındaki müfredata uygun olarak yürütülmektedir. Lisede eğitim dili Azerbaycan Türkçesinde olup eğitim ücretsizdir.

2019-2020 eğitim öğretim yılında Bakü'de faaliyet gösteren iki Türk okulunda eğitim gören ortaokul öğrencilerinin hoşgö-

rülü eğilim düzeylerinin incelenmesini amaç edinen bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeyleri nasıldır?
2. Öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeyleri cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?
3. Öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeyleri onların okuduğu sınıf değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?
4. Öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeyleri öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerini inceleyen bu çalışma nicel bir çalışma olup betimsel tarama deseni kullanılmıştır. Tarama modelleri “geçmişte veya günümüzde var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaç edinen bir yaklaşım” olarak bilinmektedir (Karasar, 2005).

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini 2019-2020 eğitim öğretim yılı güz döneminde Azerbaycan, Bakü’deki Türk okullarında - TDAV Bakü Atatürk Lisesi ve TDV Bakü Türk Lisesi’nde 5, 6, 7, 8 ve 9. sınıflarda eğitim gören ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Hedef evrenin tamamına ulaşma imkânının olmaması nedeniyle evrenden rastgele örneklem seçim tekniği ile öğrenciler seçilmiştir. Örneklem seçerken örneklem büyüklüğü tablosundan yararlanılmıştır. 500-1000 arası örneklemde 95% güvenilirlik, %5 hata payı ile 276 katılımcıya ulaşılması gerektiği uygun görülmüştür (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Bu kapsamda her iki okulda öğrencilere 300 anket dağıtılmıştır. Geri dönüş yapılan anketler incelendiği zaman çeşitli nedenlerden dolayı 30 anketin analiz için uygun olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla 570 öğrenciden toplanan veriler analize tabi tutulmuştur. Ortaokul

öğrencilerine ait demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Ortaokul öğrencilerine ilişkin demografik bilgiler

Değişken		N	%
Cinsiyet	Kadın	205	36
	Erkek	365	64
	Toplam	570	100
Sınıf	5	65	11.4
	6	153	26.8
	7	159	27.9
	8	94	16.5
	9	99	17.4
	Toplam	570	100

Anne-babanın eğitim durumu	Her ikisi eğitilmiş	479	84
	Her ikisi eğitimsiz	7	1.3
	Biri eğitilmiş	84	14.7
	Toplam	870	100
Okuduğu okul	TDV Bakü Türk Lisesi	302	53
	TDAV Bakü Atatürk Lisesi	268	47
	Toplam	570	100

Tablo 1’de sunulduğu üzere çalışmaya katılan 520 öğrencinin 205’i (%36) kadın, 365’i ise (%64) erkektir. Öğrencilerin 65’i (%11.4) 5. sınıfta, 153’ü (%26.8) 6. sınıfta, 159’u (%27.0) 7. sınıfta, 94’ü (%16.5) 8. Sınıfta ve 99’u ise 9. sınıfta eğitim görmektedir. Öğrencilerin 479’unun (%84) hem annesi, hem de babası, 84’ünün (%14.7) anne babasından biri üniversite mezunudur. 7 (%1.3) öğrenci ise anne ve babasının üniversite mezunu olmadığını belirtmiştir. Ek olarak, öğrencilerden 302’si (%53) TDV Bakü Türk Lisesi’nde, 268’i (%47) ise TDAV Bakü Atatürk Lisesi’nde eğitim görmektedirler.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler Çalışkan ve Sağlam'ın (2012) geliştirdiği "Hoşgörü Eğilim Ölçeği" aracılığıyla toplanmıştır. Ölçek kullanımı için ölçek geliştiren akademisyenlere e-posta gönderilmiş ve gerekli izinler alınmıştır. Her iki okulda Türkçe dersi verildiği için ölçek maddelerinin öğrenciler tarafından anlaşılmasında sorun yaşanmamış ve ölçekler orijinal haliyle uygulanmıştır. Ölçek 18 madde 3 boyuttan oluşmaktadır. 1-9-cu maddeler "değer" boyutunu, 10-14-cü maddeler "kabul" boyutunu, 15-18-ci maddeler ise "empati" boyutunu ifade etmektedir. "Değer" boyutuna ilişkin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .71, "kabul" boyutunda .69 ve "empati" boyutunda ise .62, ölçeğin tamamına ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise .77 olarak hesaplanmıştır. Bu ise ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermiştir.

Verilerin Analizi

Veriler bizzat okullar ziyaret edilerek toplanmıştır. 570 öğrenciden toplanan veriler betimsel istatistikler ile analiz edilmiştir. Hoşgörü eğilim ölçeğine ilişkin Normallik testleri sonuçları .05 anlamlılık düzeyinde incelenmiştir. Basıklık ve çarpıklık derecesi -3 ile +3 arasında kalıyorsa bu verilerin normal dağıldığını göstermektedir (Kline, 2011: 62). Araştırmada çarpıklık ve basıklık derecesi -.547 ile .1.10 olarak hesaplanmıştır. Sonuçlara göre veri seti içerisinde uç değer olmadığı tespit edilmiştir. Bu durumda parametrik testlerin uygulanmasına karar verilmiştir. Katılımcıların hoşgörü eğilim algı düzeylerinin yorumlanması zamanı "1.0-1.80 aralığı çok zayıf, 1.81-2.60 aralığı zayıf, 2.61-3.40 aralığı orta, 3.41-4.20 aralığı yüksek ve 4.21-5.0 aralığı ise çok yüksek" olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bakü'deki iki Türk Lisesinde eğitim gören ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeyleri incelenmiştir.

Tablo 2. Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeyleri

Ölçek	N	\bar{X}	Ss
Hoşgörü eğilim	570	3.95	.46
1.Değer	570	4.15	.51
2.Kabul	570	3.56	.75
3.Empati	570	4.00	.85

Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeyleri incelenirken aritmetik ortalamalara bakılmıştır. Tablo 2'den görüldüğü üzere öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeylerine ilişkin aritmetik ortalaması $\bar{x}=3.95$ olarak hesaplanmıştır. Bu ise ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin “yüksek” olmasına ilişkin kanıtlar sunmuştur. Boyutlar bazında incelendiği zaman, hem “değer” hem de “kabul” ve “empati” boyutunda öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin “yüksek” olduğu görülmüştür.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla bağımsız gruplar için uygulanan “t” testi, sınıf değişkeni ve ebeveynlerinin öğrenim durumu değişkenlerine göre ise tek yönlü “Varyans” (ANOVA) analizinden yararlanılmıştır.

Öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için t testi kullanılmış ve sonuçlar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre t testi sonuçları

Ölçek	Değişken	N	\bar{X}	ss	Sd	t	p
Hoşgörü eğilimi	Cinsiyet	Kadın	4.07	.50	568	4.07	.28
		Erkek	3.89	.50			

Tablo 3’den görüldüğü üzere ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeyleri cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>.05$). Diğer bir

ifadeyle öğrencilerin kadın ya da erkek olması onların hoşgörü eğilimi düzeyini etkilememektedir.

Üçüncü ve Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumu ve sınıf değişkenine göre istatistiksel açıdan farklılaşma olup olmadığını tespit etmek amacıyla tekyönlü varyans analizi ANOVA kullanılmış ve sonuçlar Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin sınıf ve ebeveynin eğitim durumu değişkenine göre ANOVA sonuçları

Ölçek	Değişken		N	Sd	F	p	Anlamlı fark
Hoşgörü eğilimi	Sınıf	5	65	4-565	2.59	.036*	6-7 6-8
		6	153				
		7	159				
		8	94				
		9	99				
	Ebeveynin eğitim durumu	A-Her ikisi eğitilmiş	479	2-567	3.30	.038*	A-B
		B-Biri eğitilmiş	84				
		C-Her iki eğitimsiz	7				

Tablo 4’den görüldüğü üzere ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeyleri sınıf değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılık göstermektedir ($p < .05$). Ortaya çıkan farkın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için LSD testinden yararlanılmıştır. LSD testi sonuçlarına göre 6. sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilimine ilişkin puan ortalaması ($\bar{x}=4.06$) 7. sınıf öğrencilerinin puan ortalamasından ($\bar{x}=3.91$) daha yüksektir. Bununla beraber 6. Sınıf öğrencilerinin hoşgörü

eğilimine ilişkin puan ortalaması ($\bar{x}=4.06$) 8. sınıf öğrencilerinin puan ortalamasından ($\bar{x}=3.88$) daha yüksektir.

Yine Tablo 4'den görüldüğü üzere ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeyleri öğrencinin ebeveyninin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<.05$). Ortaya çıkan farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için LSD testinden yararlanılmıştır. LSD testi sonuçlarına göre ebeveynlerinin her ikisinin eğitilmiş olduğu öğrencilerin hoşgörü eğilimi puan ortalamalarının ($\bar{x}=3.97$) ebeveynlerden birinin eğitilmiş olduğu öğrencilerin hoşgörü eğilim puan ortalamalarından ($\bar{x}=3.82$) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Azerbaycan Bakü'de faaliyet gösteren TDAV Bakü Atatürk Lisesi ve TDV Bakü Türk Lisesinde eğitim gören ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin incelenmesini amaç edinen bu çalışma 2019-2020 eğitim öğretim yılı güz döneminde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin görece yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu konuya ilişkin yapılmış bazı çalışma bulgularıyla benzerlik teşkil etmektedir. Şöyle ki, Çalışkan ve Sağlam (2012) tarafından yapılan ve ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin incelendiği çalışma bulgularında da öğrencilerin hoşgörü eğilimi algı düzeylerinin görece yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İnel ve Gökalp (2018) tarafından çalışmada da benzer sonuçların olduğu görülmüştür. Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeyinin görece yüksek olması olumlu bir durum şeklinde değerlendirilebilir. Hoşgörü kavramı farklılıklara saygı duymayı içeren bir kavram olarak bilinmektedir. Gerek çocuk, gerekse de yetişkin bir insanın farklılıklara saygı duyması, farklılıklarla birlikte yaşayabilmesi büyük önem arz etmektedir. Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim düzeyinin yüksek olması onların gerek okulda gerekse de okul dışındaki hayatında başkalarına karşı duyarlı ve anlayışlı olduğunun, farklı düşünce veya inanç-

lara saygı gösterdiğinin bir göstergesi olduğu ifade edilebilir.

Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim düzeyleri onların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. Diğer bir ifadeyle ortaokul öğrencilerinin kadın veya erkek olması ile onların hoşgörü eğilim algı düzeyleri arasında ilişki bulunmamaktadır. İnel ve Gökalp (2018) tarafından yapılan çalışmada da ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin cinsiyet değişkenine açısından anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın Çalışkan ve Sağlam (2012) tarafından yapılan çalışmada ise öğrenci görüşlerinde cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olduğu saptanmıştır. İlgili çalışmada kadın olan öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Öztaşkın ve İçen'in (2015) çalışmasında da ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin cinsiyet açısından farklılaştığı saptanmıştır. İlgili çalışmada da kadın öğrencilerin hoşgörü eğilim puan ortalamasının erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kalın'ın (2013) çalışmasında da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmada 5. Sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. İlgili çalışmada da kadın öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Bir başka çalışmada da kadın öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Çalışkan, Yıldırım ve Kılınc, 2019). Bu bulgu mevcut çalışmadan elde edilen bulgularla örtüşmemektedir.

Türk okullarında eğitim gören öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin onların cinsiyetine göre farklılık göstermemesi hem kız öğrencilerin hem de erkek öğrencilerin yetiştirilme tarzında farklılıkların olmaması şeklinde yorumlanabilir.

Mevcut çalışmadan elde edilen bulgular ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin onların okudukları sınıf değişkeni açısından farklılaştığına ilişkin kanıtlar sunmuş-

tur. Çalışma bulgularında 6. Sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilim puan ortalamasının hem 7, hem de 8. Sınıf öğrencilerinin puan ortalamasından daha yüksek olduğu saptanmıştır. İnel ve Gökalp (2018) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçların olduğu görülmüştür. İlgili çalışmada 6. Sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilim düzeylerine ilişkin puan ortalamalarının 8. sınıf öğrencilerinin puan ortalamasından daha fazla olduğunu göstermiştir. Bu bulgular mevcut çalışmadan elden edilen bulgularla örtüşmektedir. Çalışkan ve Sağlam'ın (2012) çalışmasında da ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin sınıf düzeylerine göre farklılaştığı görülmüştür. Şöyle ki çalışmada 5. ve 6. sınıfta eğitim gören ortaokul öğrencileri ile 7. ve 8. sınıfta eğitim gören öğrencilerin hoşgörü eğilimleri arasında farklılıkların olduğu saptanmıştır. Farklılıklara bakıldığında bunun 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin lehine olduğu görülmüştür. Çalışkan, Yıldırım ve Kılınç (2019) tarafında yapılan çalışmada ise ortaokul yedinci ve sekizinci sınıfta eğitim gören öğrencilerin hoşgörü düzeylerinin sınıf değişkenine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Mevcut çalışmadan elde edilen bulgudan hareketle öğrencilerin yaşları arttıkça hoşgörü eğilim algı düzeylerinin azaldığı söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, sınıf değişkeni ile hoşgörü eğilimi arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeyinin okuduğu sınıf düzeyi ilerledikçe azalması toplumun geleceği için kaygı verici bir durum olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla öğrencilerin yaşı arttıkça hoşgörü eğilim algısının azalması olumsuz bir durum olarak ifade edilebilir. 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin yaşlarının ortalama 13-15 aralığında olduğu tahmin edilmektedir. Belirtilen yaş aralığında olan öğrencilerin ergenlik dönemini yaşaması da durumu etkileyen faktör olarak düşünülebilir.

Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin onların ebeveynlerinin eğitim düzeyi değişkeni açısından farklılaştığı görülmüştür. Ebeveynlerinin her ikisi eğitimli olan öğrencilerin hoşgörü eğilim puan ortalaması ebeveynlerinden

birinin eğitilmiş olan öğrencilerin puan ortalamasından daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle her iki ebeveyni eğitilmiş olan öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeyleri ebeveynlerinden biri eğitilmiş olan öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeyinden daha yüksektir. Dolayısıyla, ebeveynlerin eğitim durumu ile öğrencilerin hoşgörülü olması arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Çalışkan ve Sağlam (2012) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerinin annelerinin eğitim düzeyine göre hoşgörü eğilimlerinin istatistiksel olarak anlamlı farklılaştığı, babanın eğitim düzeyine göre ise farklılıkların olmadığı görülmüştür. İlgili çalışmada annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin hoşgörü eğilim puan ortalamalarının annesi ilköğretim, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilere oranla daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra annesi ilköğretim mezunu olan öğrencilerin hoşgörü eğilim puan ortalamasının annesi lise veya üniversite mezunu olan öğrencilere oranla daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Kalın (2013) tarafından yapılmış çalışmada da öğrencilerin hem annelerinin, hem de babalarının eğitim durumuna göre hoşgörü eğilimleri her üç boyutta - değer, kabul ve empati boyutlarında farklılık göstermiştir. İnel ve Gökalp (2018) tarafından yapılan çalışmada ise öğrencilerin hoşgörü eğilim algı düzeylerinin öğrencinin anne ve babasının eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı saptanmıştır.

Mevcut çalışmadan elde edilen bulgular anne babanın eğitim durumunun çocuğun hoşgörü eğilimi üzerinde etkisinin olduğunu göstermiştir. Anne babanın eğitim düzeyinin yüksek olması aile içerisinde büyüyen çocuğu farklı yönden olumlu etkileyebilir. Anne babanın aile içerisinde bir birine saygı duyması, bir birinin düşüncelerini hoşgörüyle karşılaması, ailede demokratik değerlerin benimsemesi, çocuklarla iyi ve samimi iletişimin kurması önem arz etmektedir. Ailede hoşgörüyle büyüyen çocuklar başkalarına karşı saygılı ve hoşgörülü olmayı öğrenirler. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

a. Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilim düzeyleri yüksektir. Bu olumlu durum olarak değerlendirilmektedir. Mevcut durumun devamlılığını sağlamak ve öğrencilerin daha yüksek düzeyde hoşgörü eğilimine sahip olmaları için okullarda farklılıkları bir zenginlik olarak gören, başkalarına karşı saygı duymanın önemini anlatan farklı etkinlikler düzenlenebilir.

b. Okudukları sınıf arttıkça öğrencilerin hoşgörü eğilimi düzeylerinin kısmen de olsa düşüş göstermesinin altında yatan nedenler incelenebilir. Konu üzerine nitel çalışmalar yapılabilir.

c. Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimi düzeyleri farklı değişkenlerle birlikte araştırılıp konu üzerine çalışmalar yapılabilir.

Kaynaklar

Büyükkaragöz, S. ve Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları. *Eğitim Yönetimi*, 3, 353-365.

Cambridge Dictionary (2020).

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/tolerance>

Erişim tarihi 13.03.2020

Çalışkan, H., Yıldırım, Y. ve Kılınc, G. (2019). Farklı kültürel yapıdaki ailelerde yetişen öğrencilerin sorumluluk ve hoşgörü değerlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim* 44(199), 353-372.

Çalışkan, H. ve Sağlam, H. İ. (2012). Hoşgörü eğilim ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 122, 1431-1446.

İnel, Y. ve Gökalp, A. (2018). Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 13(27), 847-877.

Kalın, Z. T. (2013). *Ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: No-bel Yayın Dağıtım.

- Kaymakcan, R. (2007). *Bir değer olarak hoşgörü ve eğitimi*. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Kökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Edt.) Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kepenekçi, K. Y. (2004). Sınıf öğretmenlerine göre hoşgörü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 38, 250-265.
- Kline, J. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: The Guilford Press.
- Öztaşkın, B, Ö. ve İçen, M. (2015). Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimleri ile demokrasi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilgiler Dergisi*, 7(1), 39-57.
- Türk Dil Kurumu (2020). <https://sozluk.gov.tr>. Erişim tarihi 13.03.2020.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Detay.